

El moment epifànic d'Orwell i Auden

Text > ANTONI SANT

Sempre és un plaer llegir Miquel Berga, assagista de l'estirp dels Vicens, Soldevila o Vilar, que apleguen erudició i bona ploma en les seves obres. Pertany a la cadellada de La Pastera, *akademia* nascuda a Salt en ple franquisme, sota l'ègida de Salvador Sunyer, de la qual han sorgit actors principals de la nostra cultura. En aquest seu darrer assaig, emulant Plutarc, entra en el gènere de les vides paral·leles, en aquest cas les de George Orwell i W. H. Auden, dos grans homenots de la literatura anglesa del segle xx, de la qual l'autor és reconegut especialista.

El títol *Quan la història et crema la mà* prové d'un poema que escriu Auden per revelar com la història ens arrossega quan no passa de llarg i es fica a la cuina de casa i s'hi queda. A finals dels anys trenta, el món ja ha entrat a la fosca mitjanit del segle xx. El totalitarisme ensenya les urpes a gran part d'Europa, però és a la Guerra Civil espanyola que es lluita cara a cara contra el feixisme. No foren pocs els intel·lectuals a qui la història els cremà la mà i es consideraren moralment obligats a lluitar contra Franco. Entre ells, Auden, el poeta més representatiu de la seva generació (*Auden Generation*), i Orwell, fins llavors un cronista compromès amb els més desvalguts, no gaire conegut encara en els cercles literaris. Els dos escriptors no ho dubten i deixen la ploma per agafar el fusell per anar a matar feixistes al camp de batalla.

Tan bon punt Orwell arriba a Barcelona, s'implica en el combat fins al coll,

i mai millor dit, perquè va estar a punt de morir en el front d'Aragó per una bala dels franquistes que li travessà la gola. Auden també va cap al front, però molt a prop de la línia de foc, no pas lluny d'on estava lluitant Orwell, l'atura una veueta interior que, segons explicà anys després, el crida a defugir una mort inútil en combat. Comença un joc de miralls contraposats en la trajectòria dels dos escriptors. Orwell és a Barcelona quan esclaten els Fets de Maig. Hi participa activament fent costat al POUM i la CNT en el sanguinari combat cos a cos pels carrers de la ciutat —una veritable guerra civil dins la Guerra Civil— contra les forces del govern de la Generalitat arrengrades al PSUC fidel a Stalin. Al cap de pocs dies, Andreu Nin, líder del POUM i la figura més emblemàtica del marxisme antistalinista, és segrestat i assassinat per agents soviètics amb la complicitat del govern de la República espanyola. Orwell donarà testimoni dels fets viscuts a *Homenatge a Catalunya*.

Coetàniament, Auden ja ha abandonat Barcelona, deixant enrere la guerra. El 20 de maig d'aquell any, el mateix dia que Orwell és greument ferit al front d'Aragó, es publica a Londres el seu poema *Spain*, en què defensa el paper del partit comunista en la guerra, i arriba a l'acceptació de «l'assassinat necessari». La resposta d'Orwell no es fa esperar: «Mentre algú a l'Europa del Est liquida un trotskista, algú a Bloomsbury n'escriu la justificació...».

Tanmateix, cap dels dos escriptors surten indemnes de la seva experiència

BERGA, Miquel. *Quan la història et crema la mà*. Barcelona: Tusquets, 2020. 240 p.

en la guerra d'Espanya. Res serà com abans. Berga qualifica la commoció causada a les seves trajectòries vitals i literàries utilitzant el terme «moment epifànic». Auden abandona Europa abans que esclati la Segona Guerra Mundial, justament el dia que cau Barcelona, i s'autoexilia a Nova York per viure tranquil la creació poètica, alliberat de les consignes militants: «Potser la poesia no fa que passi res, però el futur del món depèn en gran manera d'escoltar la saviesa dels poetes». Orwell, per la seva banda, s'instal·la a Marràqueix per escriure novel·les compromeses amb els anys foscos que assetgen el món. Aviat esdevindrà l'escriptor insígnia en la denúncia del totalitarisme amb *Rebel·lió a la granja* i, sobretot, amb *1984* —potser la novel·la política de més transcendència que s'ha escrit mai. Això sí, filles totes dues de la seva iniciàtica estada a la Barcelona d'*Homenatge a Catalunya*.

Enyorança i dignitat

Text > JOAN FERRERÓS

El llibre tracta de la vida de Jaume Massot, *Cai*, simpatitzant socialista i alcalde del Port de la Selva per ERC durant la República, des del 1934 fins al final de la guerra. Per escapar del franquisme —i salvar la vida— va haver de fugir a França amb la seva família i ja no va tornar mai més. El fill petit hi va néixer les primeres setmanes en unes condicions deplorables i els altres dos hi van créixer i, arribada l'hora, van casar-s'hi i es-

tablir-s'hi. En Cai era pescador —tot i que no sabia nedar— però també feia de pagès, com la majoria, per subsistir. Va ser empresonat al castell de Figueres arran dels Fets d'Octubre i havia treballat molt pel seu poble (escoles, refugis antiaeris...). Un moment tràgic va ser quan, tot i els esforços, l'alcalde no va assolir de salvar els cinc selvatans que van ser assassinats el 1937 pel Comitè d'Orriols, de tràgica memòria a la comarca.

L'autor, vallesà i dedicat al Port de la Selva, presenta el relat amb capítols breus encapçalats per citacions literàries; el llibre és confegit amb una prosa planera, llegidora, fugitiva d'artíficis retòrics, i l'ha novel·lada mínimament per assolir, així, un afegit de tensió narrativa. Els molts detalls amb què forneix l'obra (dates, llocs, papers...) consoliden la versemblança de l'apassionant història. Un dels nets d'en Cai, el protagonista, avui farmacèutic al

Retornar a les deus

Text > MIQUEL MARTÍN I SERRA

Fa anys que Xavier Cortadellas explora el territori, la seva llengua, les seves històries i la seva gent. Ho ha fet com a editor i com a escriptor, a través de nombrosos articles, d'una obra de referència com *El poble dels Centfocs: Llegendes de les Gavarres* i, fins i tot, des de la vessant novel·lística, amb *La terra blanca*. La seva recerca és tan agraïda com plena de passió, tan vocacional com indefugible, i demana temps, compromís i tenacitat.

Ara ens ofereix *Enaigats*, una immersió en la memòria aquàtica del Baix Empordà, perquè, com afirma l'autor mateix, «la nostra història, ben sovint, ha passat per l'aigua». Es tracta d'una obra extensa i intensa, de fons, gairebé enciclopèdica, fruit d'una llarga documentació i d'un rigorós treball de camp que relliga la memòria oral amb la documental i literària: Pella i Forgas, Verdaguer, Coromines, Pla, Gaziell, Ruyra, Vega... Endut per l'aigua, que de vegades recula o s'amaga o s'evapora, però que sempre cerca i troba el seu camí, Cortadellas trepitja i viu cada pam de la comarca, eixuta, molla o enfangada, i en traça un mapa no només cartogràfic, sinó també etnogràfic i, fins i tot, sentimental. *Relats de gent i d'aigua*, doncs, com especifica el subtítol. Hi emergeixen paraules bellíssimes i precises —i potser oblidades— com ara *reixort* (font que brolla accidentalment quan la terra està saturada de les pluges), *vena* o *murtra*, que evoquen el lligam de l'aigua amb

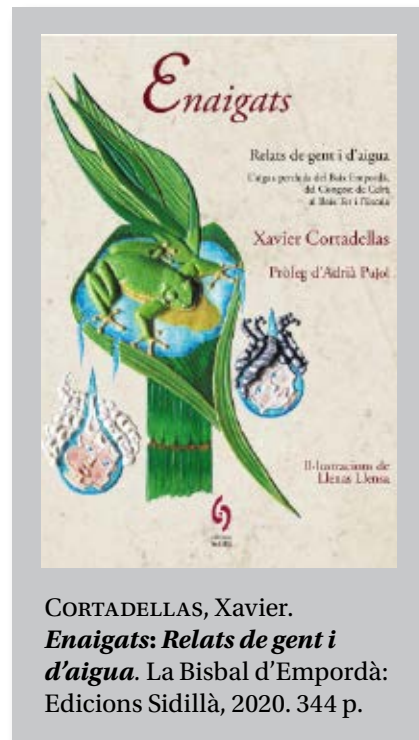
el món i amb els seus habitants. Així sabem com eren les feines vinculades a l'aigua, com han evolucionat els cultius com l'arròs o quins disbarats hem comès amb el paisatge. Coneixem els noms del Ter i els malnoms d'alguns indrets i persones. I sentim parlar, gairebé com un oracle, la toponímia, que sovint és «l'última anella que perviu d'un record» i que ens connecta amb la presència rotunda de l'aigua. *Enaigats* recull llegendes i contalles que expliquen allò que de vegades no ens sabem explicar, i dites i cançons que revelen pors ancestrals o un tarannà que fugiu torrent avall. Aplega creences populars i expressions com la que dona títol al llibre: *enaigat*, un estat d'ànim proper a la melancolia, i també, és clar, remeis: «quan una criatura quedava enaigada, havien de donar-li aigua de nou pous diferents perquè es guarís».

Segurament l'esperit i l'objectiu d'*Enaigats: Relats de gent i d'aigua* es podrien sintetitzar en aquests versos de Joan Vinyoli: «No esborris | les paraules antigues. | Fes per manera, sobretot, | de retornar a les deus». Perquè Cortadellas, com un saurí, es remunta als orígens de l'aigua, en segueix les petjades i en reconstrueix el recorregut a través de rius i rieres, d'estanys i aiguamoixos, de recs i xaragalls. I, per tant, es remunta també a les paraules antigues, és a dir, a la memòria de la gent i en poua, assedegat, meravelles a gavadals.

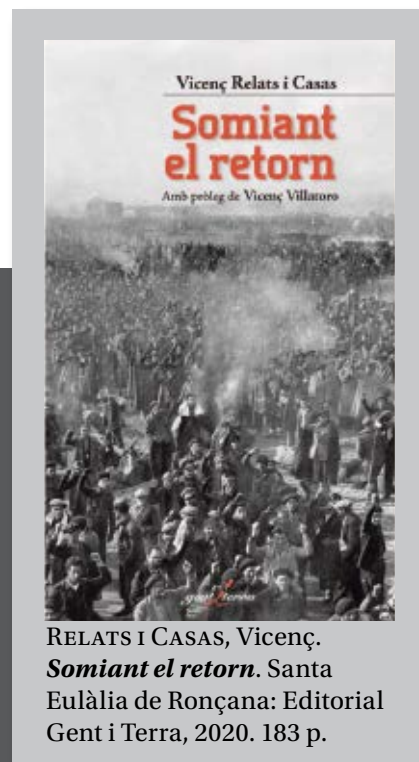
Pertús i memòria viva de la família, ha estat el confident que ha permès a l'autor la minuciosa reconstrucció d'una vida èpica i d'uns anys decisius.

A la presentació, Vicenç Villatoro fa notar que l'obra personalitza, concreta l'exili, de més que lliga les vicissituds passades per la família d'en Cai amb les dels exiliats actuals, catalans i d'arreu. De la peripècia que han de viure en terres nord-catalanes i occitanes fugint de la «maldat de disseny» dels guanyadors de la guerra, destaca la magra i a vegades hostil acollida que els va dispensar França, sovint a

través de tropes senegaleses. Amb tot, l'alcalde, ni a casa ni després de 1939, mai no va abandonar la dignitat; van viure i treballar del que fos bàsicament a Llespinhan, prop de Besiers, i, com que tots s'enyoraven, quan va ser possible van traslladar-se a terres catalanes, a Puig del Mas, prop de Banyuls. Com a darrer acte de cinisme, quan el franquisme va descobrir que en Cai no havia fet mai cap mal, el va indultar el 1960, quan ja feia vint anys que no els quedava res al Port perquè les poques coses que hi tenien de seguida havien estat confiscades i subhastades.

CORTADELLAS, Xavier.
Enaigats: Relats de gent i d'aigua. La Bisbal d'Empordà: Edicions Sidillà, 2020. 344 p.

RELATS I CASAS, Vicenç.
Somiant el retorn. Santa Eulàlia de Ronçana: Editorial Gent i Terra, 2020. 183 p.